

La desamortització del subsòl.

La situació de la Hisenda Pública el 1868 era desastrosa, ja que en pocs anys s'havia esgotat el producte dels béns desamortitzats, mentre que els ingressos ordinaris eren insuficients. Els successius anys de males collites, el crac financer de 1866 i l'esclat de la guerra de Cuba, havien agreujat el deute públic.

Amb el propòsit de millorar la situació d'Hisenda, el nou govern sorgit de la revolució de 1868 va promoure la desamortització d'uns altres béns nacionals, les mines. Les noves lleis sobre mineria de 1868 van liberalitzar completament les inversions mineres i van suposar un transvassament de mines, fins llavors explotades per l'Estat, a mans privades.

Les mines eren, des del començament del segle XVI, propietat de l'Estat. Les més productives eren explotades per l'Estat (*mines reservades*); les altres, l'Estat les cedia als particulars per un període determinat de temps (*mines no reservades*). Els polítics del partit progressista consideraven que aquest sistema era antiquat i poc productiu i defensaven que les mines espanyoles s'havien de vendre als particulars, perquè això podia afavorir una explotació moderna dels jaciments i proporcionar a l'Estat un augment dels ingressos.

Així, doncs, el 1868 va començar una nova manera d'explotar les mines a Espanya amb la venda de les mines "no reservades" de l'Estat als particulars, que, després d'haver-les comprades, es convertien en propietaris a perpetuïtat dels jaciments a canvi del pagament a l'Estat d'una quantitat de diners (cànon) anual. Algunes de les mines "reservades" a l'Estat també van ser venudes, com les de Riotinto; unes altres (per exemple, les d'Almadén) van continuar essent explotades per l'Estat.

Aquestes disposicions van tenir unes greus conseqüències per a l'explotació minera a Espanya, perquè en aquell moment hi havia als països més industrialitzats de l'Europa occidental una gran demanda de minerals metàl·lics. Per tant, els beneficiaris d'aquesta nova desamortització no van ser els capitals autòctons, sinó fonamentalment el capital estranger, ja que els recursos per explotar una companyia minera eren molt superiors als que calien per comprar les terres de les anteriors desamortitzacions. El baix cost de la mà d'obra, l'escassa pressió fiscal i les explotacions a cel obert van donar com a resultat uns costos de producció força baixos, fet que va afavorir sens dubte l'atracció de capital estranger.

L'espoliació de la mineria espanyola.

Durant el darrer terç del segle XIX es va produir un considerable augment en l'explotació de les mines espanyoles, com a conseqüència de la gran demanda mundial de minerals. Espanya es va convertir en un dels grans productors mundials de minerals metàl·lics, especialment minerals de ferro, de coure i de plom.

Les grans empreses europees van intervenir molt activament en l'explotació de les mines espanyoles. D'un total de 564 empreses, només 399 eren espanyoles; i entre les empreses de capital conegut la suma dels capitals de les empreses estrangeres doblava la suma dels capitals de les empreses espanyoles.

Les exportacions es van fer de forma abusiva (de fet, algunes van ser autèntiques espoliacions), i a uns preus força baixos. Les zones més importants des del punt de vista miner eren les serralades del sud-est (Màlaga, Almeria i Múrcia), Sierra Morena (Huelva, Còrdova i Jaén), la Serralada Cantàbrica i els Monts Bascos (Astúries, Santander i Biscaia).

El procés d'explotació miner més espectacular d'aquells anys van ser el de les mines de ferro de Biscaia, controlades majoritàriament per companyies britàniques. Aquestes mines van convertir

Espanya en el primer exportador europeu de ferro i van generar uns beneficis fabulosos als seus propietaris (en aquest cas, una part del capital de les empreses mineres pertanyia a empresaris bilbaïns, cosa que va afavorir el desenvolupament de la siderúrgia a Biscaia, com ja s'ha vist).

Les mines d'Andalusia i Múrcia van anar a parar a mans d'empreses estrangeres, especialment britàniques, franceses i alemanyes, que van controlar les mines de plom, ferro i coure de la regió. Va ser especialment significativa la venda per part de l'Estat, el 1870, de la mina de pirites de coure més rica d'Europa (Riotinto) a una companyia anglesa (Matheson). Aquesta mina va ser convertida pel seus nous propietaris en la més important del món i el 1914 va proporcionar el 44 % del total de mineral de coure que es va extreure a tot el món. Les mines de Tharsis, controlades pel grup Temat, eren el primer productor europeu d'àcid sulfúric. El grup Rotschild era propietari de les mines de plom de Penyarroya i de les de mercuri d'Almadén, primer productor mundial de cinabri.

Les societats espanyoles recuperen el control de les mines del país.

A partir de 1910, aproximadament, els millors filons espanyols es van començar a exhaurir, i les grans empreses metal·lúrgiques mundials van posar en explotació els grans jaciments d'Amèrica, Àfrica i Àsia, mentre que es desinteressaven de les mines d'Europa, ja molt exhaurides. Des d'aquell moment el ritme de producció de les mines espanyoles va baixar i es va estabilitzar en uns nivells inferiors als del 1900. Alhora, la mineria espanyola va ser recuperada lentament per empreses del país. Si el 1900 el capital estranger en les mines espanyoles representava un 45 %, el 1931 ja havia baixat al 20 %.